

Diana Palaversich*Spanish and Latin American Studies*
University of New South Wales, Sydney
d.palaversich@unsw.edu.au

Junaci našeg doba: Lik narko-bosa u kolumbijskim telenovelama

Apstrakt: U ovom radu se razmatra prikaz lika narko-bosa u kolumbijskim telenovelama. Dok zvanični diskurs tretira narko-bosa kao oličenje zla i svireposti, osobu koja podriiva jedno (tobože) zdravo društveno telo, ove serije ga predstavljaju kao model socijalne pokretljivosti u zemljama koje karakteriše socijalna nepravda. Atraktivnost lika narko-bosa u kolumbijskim serijama počiva ne samo na njegovoj sposobnosti da evocira drevni mit o socijalnom banditu nego i jedan potpuno drugačiji, savremeni kapitalistički mit o samostalnom preduzetniku (*self-made man*), osobi koja se sopstvenim snagama uzdiže iz siromaštva i marginalizacije.

Ključne reči: narko-telenovele, Kolumbija, Pablo Eskobar, divlji kapitalizam

Uvod

Lik buntovnika u sukobu sa zakonom, poput srednjovekovnog Robina Huda koji je postao paradigmatički primer borca protiv nepravde, otimajući od bogatih da bi dao siromašnima, pa do modernog razbojnika koji kriminalnim sredstvima dolazi do bogatstva i vlasti i pritom nepogrešivo inspiriše stotine globalno popularnih američkih filmova i televizijskih serija – da spomenemo one najpoznatije *Scarface* [*Lice sa ožiljkom*], *The Godfather* [*Kum*] i *Goodfellas* [*Dobri momci*], *Sopranos*, *Weeds* [*Trava*] ili *Breaking Bad* [*Čista hemija*] – nije prestao da osvaja simpatije i maštu čitalaca i publike širom sveta. Zemlje poput Meksika i Kolumbije, gde proizvodnja i trgovina narkoticima imaju dugu tradiciju i čine neminovno deo nacionalne stvarnosti, upotpunile su ovu galeriju buntovnika i čuvenih mafijaša gangsterima domaćeg kova – narko-bosevima (*narcotraficantes*).¹ Dok u Meksiku prvi modeli mitologizacije ovakvih osoba započinju

¹ Prefiks *narco-* tako se duboko ukorenio u španskom jeziku u Kolumbiji i Meksiku da je stvorio jednu novu terminologiju koja se koristi i u medijima i u akademskim analizama. On se dodaje na čitav niz imenica vezanih za narko-kulturu i tako dovodi do stvaranja novih reči: *narcotraficantes*, *narcoviolencia*, *narcoliteratura*, *narconovela*,

sedamdesetih godina prošlog veka na kulturnoj margini – u *narko-filmu* i naročito u *narko-koridima* (muzičkim numerama koje slave podvige odvažnih narko-kriminalaca u sukobu s vlašću) – u Kolumbiji je mitologizacija ovakvog lika nastala u okrilju kulturnog *mainstreama*, nacionalne televizije koja je od 2006. započela normalizaciju narko-kulture preko premijera široko popularnih narko-telenovela.² Emitovane u udarnim noćnim terminima na uticajnim privatnim kanalima, Karakol i RNS, praćene od strane milona gledalaca, ove narko-sage, koje romantizuju lik narko-bosova i dilera, instrumentalizuju ženu i stilizuju nasilje, izazvale su oštre polemike i zahteve za njihovom zabranom.³ Ali dok za njihove branioce narko-telenovele igraju važnu socijalnu ulogu budući da odražavaju “velike teme Latinske Amerike” i stoga predstavljaju vredno sve-dočanstvo o fenomenu trgovine drogom te, kako naglašava jedan od apologeta ovog žanra, Fernando Gaitan – tvorac internacionalno popularne sapunice *Yo soy Betty, la fea* (*Ružne Beti*) – oduzimaju američkim serijama monopol na prikazivanje kolumbijske narko-scene, kritičari ovog žanra tvrde da narko-serije legitimišu mafijaše i podstiču nasilje i kulturu lako stečenog novca. Takođe upozoravaju da profitiranje ovom tematikom u zemlji, koja je iz prve ruke pretrpela razaranja i nasilje kao posledicu trgovine drogom, predstavlja ciničnu i neetičku eksploataciju jedne popularne teme koja se dobro prodaje na lokalnom i globalnom kulturnom tržištu (Foro Univisión TV).

Iako nema sumnje da je hiperprodukcija ovih serija, koja dostiže svoj zenit u periodu 2006–2012, a čiji su najuspešniji primeri *Sin tetas no hay paraíso*, *El Cartel*, *El Capo*, *Las muñecas de la mafia*, *Rosario Tijeras* i *Escobar, el*

---

narcodólares, *narcoabogados*, itd. Ovo pravilo se može primeniti i u srpskom jeziku, pa bi dodavanjem prefiksa *narko* nastali neologizmi kao *narko-bos*, *narko-diler*, *narko-vojnici*, *narko-podzemlje*, *narko-literatura* itd. Treba napomenuti de se, kako u Kolumbiji tako i u Meksiku, prefiks *narco* često koristi kao imenica *narcos*, jedan široki pojam koji obuhvata ne samo *narko-bosove*, već i velike i male dilere, doušnike i njihove armije mladih plaćenih ubica, *sicariosa* (*narko-vojnici*). U ovom eseju termin „narko-bosovi“ (*narcotraficantes*) koristi se u tom širem smislu.

² Mitologizacija i normalizacija narko-bosova, dilera i „sikarija“ započinje 90-ih godina u kolumbijskom *mainstreamu* s bumom takozvane „sikarijske literature“ (*sicaresca*), međutim, treba dodati da čak i internacionalni bestseleri ovog žanra – *La virgen de los sicarios* Fernanda Valjeha i *Rosario Tijeras* Horhea Franka Ramosa – imaju ograničen uspeh u poređenju s masovnom distribucijom i rezonancijom narko-telenovela koje prate desetine miliona televizijskih gledalaca.

³ Narko-telenovele su postale jedan od najgledanijih televizijskih programa u zemlji. Da navedemo neke od primera – prva epizoda *El capo-a* dostigla je 40% gledanosti, *Las muñecas de la mafia* 44%, *Rosario Tijeras* 45%. Premijera serije *Escobar, el patrón del mal* dostigla je rekordnu gledanost od 62,7%, postavši prva najgledanija epizoda u istoriji kolumbijske televizije.

patrón del mal, podstaknuta željom za profitom i zahtevima medijskog tržišta koje već decenijama osvaja svetsku publiku spektaklom nasilja, seksa i droge (nepogrešive formule komercijalnog uspeha), neophodno je shvatiti, kako ističe komunikolog Hesus Martin Barbero (Barbero 1992), da je televizija ne samo “mesto višestrukog posredovanja” u kome se materijalizuju zahtevi dominantnih društvenih grupa i ekonomske logike medijske industrije, već je isto tako i “mesto” u kojem se artikulišu potrebe i pogledi na svet različitih društvenih grupa i slojeva. U slučaju narko-telenovela koje razmatramo u ovom eseju, radi se o pristupu kontroverznom liku narko-bosa (*narcotraficante*) i zanimanjem kojim se bavi iz jedne alternativne perspektive, dijametralno suprotne demonizaciji ovog lika u oficijelnom diskursu. Dok zvanični diskurs tretira narko-bosa kao oličenje zla i svireposti, osobu koja podriva jedno (tobože) zdravo društveno telo, narko-telenovele, kao što ćemo kasnije pokazati, predstavljaju ga kao model socijalne pokretljivosti u zemljama koje karakteriše socijalna nepravda i u kojima vlada totalno nepoverenje prema institucijama i vladajućim staležima koji se, s pravom, doživljavaju kao korumpirani i zainteresovani samo za sopstvenu dobrobit. Treba dodati da se takav blagonakloni pristup podudara s pozitivnom koncepcijom ovog lika koja prevladava u kolumbijskom narodnom imaginariju.

Posle izlaganja uvodnog dela sa sintezom i kontekstom u kom se odvijaju najpopularnije narko-telenovele, preći ćemo na glavni cilj našeg rada, na razjašnjavanje alternativne predstave narko-bosova koja preovladava u pomenutim serijama. U njima se ovaj kontroverzni lik rađa na preseku dvaju glavnih mitova: starog mita o socijalnom banditu – čoveku koji se odupire vrhovnoj vlasti, štiti siromašne i obespravljene, i kapitalističkog mita o samostalnom preduzetniku – osobi koja se sopstvenim snagama uzdiže iz nižeg društvenog položaja i uspeva da se obogati i postane moćnik.

U našem pristupu simboličkoj predstavi ovog lika i odjeku koji on ima u stvarnom kontekstu, polazimo od premise da je suštinski element televizije i njenih programa intertekstualnost i, kako to primećuju stručnjaci iz oblasti medija, nemoguće ih je shvatiti izvan okvira njihovih socijalnih konteksta. U tom smislu je Džon Fiske (John Fiske 2001) ukazao na sposobnost televizijskih tekstova da aktiviraju čitav niz značenja kod gledalaca i, osim što su po definiciji višeznačni, oni imaju i “propustljive granice”, te gledaoci u njima “čitaju” ne samo sopstveno društveno iskustvo, već takođe i svoje razumevanje drugih tekstova koji prožimaju televizijski tekst. Ovo zapažanje je od posebnog značaja u slučaju narko-telenovela, u pravom smislu reči “poroznih” tekstova, u kojima ulaze u dijalog i u konflikt kako vladajući tako i popularni, narodni diskursi vezani za lik narko-bosa i posla kome se on predaje.

Sinopsis i kontekst narko-telenovela

Prva narko-novela koju je lansirala kolumbijska televizija bila je *Sin tetas no hay paraíso* [*Bez sisa nema raja/Sponzoruše*] (TV Caracol, 2006). Zasnovana na istoimenom bestselleru poznatog kolumbijskog scenariste Gustava Bolivara, pripoveda istoriju Kataline i grupe njenih prijateljica, devojaka-sponzoruša koje žive u jednoj siromašnoj četvrti Pereire. Glavni životni cilj ovih maloletnica je da postanu devojke narko-boseva i dilera da bi tako mogle da dođu do brendiranih proizvoda, novca i statusa među ostalim prijateljicama. Njihov najveći san je, kako ukazuje naslov, da ugrade silikone.⁴

El Cartel (TV Caracol, 2009) temelji se na bestselleru *El cartel de los sapos* [*Kartel cinkaroša*] bivšeg trgovca drogom Andresa Lopeza koji priča istoriju svog učešća u Kartelu del Norte del Valje (Cartel del Norte del Valle) i svom usponu od momka iz niže srednje klase u bogatog dilera i narko-bosa. Serija takođe prati njegovu životno putešestvije i docniju ekstradiciju Sjedinjenim Američkim Državama kada Lopez postaje "krtica", to jest doušnik američke Agencije za borbu protiv droge (DEA), u zamenu za slobodu. Osim što pripoveda Lopezovu biografiju, *El cartel* rasvetljava i ulogu koju je imala DEA u destabilizaciji vođstva kolumbijskih kartela i sklapanju faustovskih paktova gde je primarna strategija u eliminaciji određenih organizacija bila *divide et impera*, to jest, pregovaralo se o opraštanju kazne ili o minimalnim kaznama za članove jednog kartela u zamenu za dostavljanje informacija o aktivnosti rivalskih grupa.

Godine 2009. kanal RCN je lansirao seriju *El Capo* po istoimenoj knjizi produktivnog autora Gustava Bolivara. U seriji se pripoveda istorija Pedra Pabla Leona Haramilja (Pedro Pablo León Jaramillo), uglavnom inspirisana likom Pabla Eskobara Gavirije – čoveka koji što slučajem što ambicijom postaje najmoćniji narkomafijaš u istoriji. Ova serija, kao što je tipično i za sve druge telenovele, neizostavno uključuje i ljubavne peripetije: kapo je rastrzan između žena koje voli, supruge Izabele Kristine i ljubavnice novinarko čiji je lik inspirisan stvarnom ljubavnicom kapoa, Virhinijom Valjeho (Virginia Vallejo). Međutim, glavni fokus je ipak na Eskobaru u doba kada je proglašen za državnog neprijatelja broj jedan i kada se proganjan od vojske i specijalaca sakriva u podvodni bunker svoje hacijende. Osim toga, serija odražava i socijalno-politički kontekst zemlje i pokazuje lakoću s kojom se narko-pipci infiltriraju u sve pore društva i slojeve vlasti u državnim institucijama.

Za razliku od serija *El Capo* i *El Cartel*, inspirisanih osobama koje su lako prepoznatljive kolumbijskoj publici, *Sin tetas no hay paraíso*, *Las muñecas de*

⁴ Po svom imidžu, vrednostima i životnim ciljevima, devojke koje u Kolumbiji nose ime *chicas pre-pago* (*prepaid* ženske), veoma su slične „sponzorušama“ sa područja bivše Jugoslavije. Radi se o temi koja bez sumnje zaslužuje poseban esej ali svojim obimom prevazilazi okvire ove studije.

la mafia [*Lutkice mafije*] (Caracol, 2009) i *Rosario Tijeras* (RCN, 2010) orijentišu se na fiktivne protagoniste, bez izuzetka privlačne i seksepilne žene mafijaša. Dok se *Las muñecas de la mafia* i *Sin tetas no hay paraíso* uglavnom bave takozvanim “ženama trofejima” i sponzoršama koje ulaze u odnose s mafijašima po vlastitoj želji, zaslepljenje novcem, *Rosario Tijeras* se odvija oko nepokorne i fatalno privlačne žene-plaćenog ubice (“sikarije”).

Escobar, el patrón del mal [*Eskobar, gospodar zla*] (Caracol, 2012), do danas najskuplja i najkvalitetnija serija koju je proizvela kolumbijska televizija, zahteva širi komentar pošto su je tvorci promovisali kao “drugачiju” i “objektivnu” produkciju koja se u svom kritičkom pristupu temi radikalno razlikuje od svih drugih narko-telenovela koje, kao sto smo spomenuli, romantizuju i idealizuju lik narko-trgovca. Radi se o slobodnoj adaptaciji teksta Alonsa Salazara, *La parábola de Escobar* (Salazar 2001), u kom ovaj bivši gradonačelnik Medeljina rekonstruiše lik jednog od najpoznatijih mafijaša na svetu na osnovu svedočenja njegovih prijatelja, rođaka, suseda i ogorčenih neprijatelja. Serija prati Eskobarovu karijeru od detinjstva i uspona do vrhunca moći kada su se politička kasta, nacionalna oligarhija i vojska “uortačili” s njim zbog njegovog novca, sve do njegove objave rata državi 1986. i neizbežnog pada 1993. kada ga, daleko od porodice i napuštenog od saučesnika, opkoljavaju i ubijaju specijalci kolumbijske policije.

Potrebno je ukazati na to da se toliko spominjana kritička, pa čak i didaktička namera ove serije, uprkos izjavama njenih producenata o takvoj njenoj prirodi, ne ogleđa u tekstu i kontekstu same telenovele već pre svega u njenim “izvandiegetičkim” elementima. Tako se, na primer, u marketingu koji je prethodio emitovanju insistiralo na tome da su autori serije osobe indirektno pogođene Eskobarovim nasiljem – Huana Uribe je bila sestričina predsedničkog kandidata Luisa Karlosa Galana, a Kamilo Kano je bio sin urednika *El Espectadora* Gijerma Kanoa, obojice ubijenih po Eskobarovom naređenju – pa je ta činjenica sama po sebi garantovala kritički stav produkcije. Kritička namera se isto tako najavljuje u upozorenju uvodnog glasa koji na početku svake epizode ponavlja: “Ko ne poznaje svoju istoriju osuđen je da mu se ponovi”, dakle nagoveštava da se radi o “lekciji iz istorije” a ne o nekom akcionom programu komercijalnog karaktera. Isto se događa sa dva dodatna elementa koji “spolja” izjavljuju da serija – u skladu s oficijelnim diskursom – nudi negativnu sliku o Eskobaru: u samom naslovu serije kapo se definiše kao “gospodar zla” (*el patrón del mal*), dok reči muzičke numere koja prethodi svakom nastavku – rep Jurija Buenaventure – slave pobjedu dobra nad silama zla i optužuju kapoa da je uzrok svih nevolja Kolumbije.

Ipak, ogromna provalija deli kritičku nameru koja je proklamovana izvandiegetički i ono što se događa diegetički, to jest unutar samog teksta, čija posledica nije destabilizacija, već jačanje mita o Eskobaru kao jednoj od najvažnijih lič-

nosti u savremenoj istoriji zemlje. Iako je tačno da ova narko-telenovela prikazuje kriminalnu stranu kapoa kao manipulatora i ubice, to nije slika koja ostaje u pamćenju publike po završetku serije. Upravo onako kako se desilo i u realnom životu, ono što se pamti jeste slika jednog nasilnog, ali i harizmatičnog, mačo muškarca, snalažljivog antiokijskog mangupa poteklog iz manje privilegovanih slojeva koji će potresti temelje jednog tradicionalnog i okoštalog društva u kome su, sve do pojave narko-biznisa, stara oligarhija i vlada koja ju je predstavljala imali ekskluzivno pravo na bogatstvo, moć i upotrebu sile. Takođe preostaje portret čoveka koji je žarko težio moći i društvenom priznanju, ali je povrh svega voleo svoju decu i porodicu, obožavao svoju majku, i “uprkos velikom imetku, nije nikad zaboravio svoje skromno poreklo” (Betancourt 1996, 196).

Za razliku od Eskobara koji je prešao u mit i o kome se obično kaže da je “najživlji mrtvac Kolumbije”, njegove žrtve, pa čak i one najslavnije, ostale su prepuštene zaboravu. Ako se prihvati da serija, nasuprot ostalim narko-telenovelama, posvećuje određenu pažnju žrtvama kapoa, posebno četvorici najpoznatijih: ministru pravde Rodrigu Lara Bonilji; uredniku *El Espectadora* Giljermu Kanou; bivšem direktoru Policije za borbu protiv droge, pukovniku Haimeu Ramirezuz Gomezu; i predsedničkom kandidatu Huanu Karlosu Galanu, ubijenima tokom 80-ih, tvrdnja njenih producenata da se telenovela pripoveda s gledišta žrtava, nije tačna. Zvezda i centralni lik serije, koji je na kraju pobrao simpatije televizijskih gledalaca, jeste bez sumnje Pablo Eskobar – njegova perspektiva dominira sižeom dok njegove žrtve zauzimaju drugorazredno mesto i stavljaju se u podređeni položaj u odnosu na Eskobara.⁵

Narko-bos kao socijalni bandit

Dobar deo privlačnosti protagonista narko-telenovela počiva u njihovoj sposobnosti da evociraju mit o socijalnom banditu, arhetipskom i univerzalnom liku koji je analizirao Erik Hobsbaum (Eric Hobsbawm) u svojoj klasičnoj studiji *Primitive Rebels* (1959). Premda se Hobsbaumova studija uglavnom odnosi na mediteranski ruralni kontekst s početka XX veka iz kojeg proizlazi arhetip seoskog odmetnika, zaštitnika siromašnih u sukobu s nepravičnom vlašću, ovaj univerzalni lik se takođe susreće, kako navodi autor, i u drugim epohama i kulturama u kojima ljudi osećaju nemoć pred opresivnom i tiranijskom vlašću; u takvim uslovima, pripadnici iste zajednice “gledaju na socijalne bandite kao osvjetnike i borce za pravdu, kao ljude koji zaslužuju divljenje, pomoć i podršku” (1971, 14).

⁵ Iako ćemo tokom ovog eseja pomenuti niz razloga zbog kojih je ova serija privlačna i popularna, jedna detaljna analiza teme recepcije prevazilazi vidokrug ove studije koja je usredsređena na diskurzivnu i (inter)tekstualnu analizu narko-telenovela.

Romantična vizija narko-bosa kao socijalnog bandita odražava se u glavnim likovima serija kao što su *El Capo*, *Escobar*, *el patrón del mal* i *El Cartel*. Buntovnički stav njihovih protagonista se manifestuje u akcijama i diskursima u kojima se oni identifikuju sa siromašnim i obespravljenim slojevima društva, i razotkrivaju političare i nacionalnu oligarhiju kao društvenu klasu koja se bori isključivo za svoje vlastite interese, na teret marginalizovanog i eksploatisanog naroda. Tako na primer *El Capo* sledi životni put Pedra Pabla Leona Haramilja kojeg socijalna marginalizacija, nedostatak posla, ali isto tako i sklonost prema riziku i avanturama, vode do prvih pljački i uličnih razbojništava, da bi docnije, sedamdesetih godina, prešao na krupnije kriminalne rabote i postepeno se pretvorio u najvećeg snabdevača kokainom američkog tržišta.

Sličan prikaz narko-bosa se ogleda i u narko-seriji, *Escobar*, *el patrón del mal*, koja u velikoj meri verodostojno sledi životni put Pabla Eskobara Gavirije. Naročito u prvoj polovini ove narko-telenovele (koja se ukupno sastoji od 106 epizoda) kapo se prikazuje kao “antiokijski Robin Hud” koji prkosi jednom nepravednom društvenom sistemu odlikovanom dubokim socijalnim razlikama u kojem vlada korumpirana nacionalna elita.⁶ Iako serija prikazuje Escobarovu strast za sticanjem bogatstva i moći i njegovu težnju za usponom i priznanjem u društvu, ona takođe ističe i društvenu odgovornost tog lika, njegovu angažovanost u građanskim organizacijama koje je osnovao u stvarnom životu, *Civismo en marcha* (Pokret za društvenu odgovornost) i *Medellin sin tugurios* (Medeljin bez favela), ovaj potonji je program izgradnje stanova i kuća za najmarginalizovanije grupe u Medeljinu koje žive u improviziranim prebivalištima oko gradskog đubrišta.⁷ Nekoliko epizoda se bavi stvarnim akcijama Eskobara u kojima kapo pruža pomoć siromašnima, rešava njihove mnogobrojne probleme i obezbeđuje sredstva za izgradnju igrališta, škola i kuća.

Serija je mešavina fikcije i dokumentarnog materijala i verno rekonstruiše fragmente kapoovih javnih nastupa upućenih pripadnicima nižih klasa na inaguracijama projekata koje je finansirao i u kojima se deklarise kao “levičar”, “jedan od vas”, koji je došao, kako sam kaže: “da podelim sa vama ono što je moje [...] dajući vam dostojanstven život kakav zaslužujete [...], da učinim mogućim ono što je nužno”. Te scene prikazuju, onako kako se to desilo u stvarnom životu, da je ovaj notorni narko-bos, koji je u kratkom periodu bio čak i član kolumbijskog Kongresa, bio prva osoba koja je pružila konkretnu pomoć najugroženijim slojevima Medeljina, čovek koji je ispunio – kako ukazuje Meri Roldan u svojoj studiji o kokainu kao katalizatoru sukoba klasa u Kolumbiji – ono što su buržoaski političari obećavali decenijama, ali nikada nisu ispunili:

---

⁶ Tako je bio nazvan u prvom članku koji je o njemu objavljen u kolumbijskoj štampi 1983. *Semana*, 19. april, 1983.

⁷ Medeljin je glavni grad departmana Antiokija na severozapadu Kolumbije i Eskobarovo uporište.

“Dostupnost ekonomskih sredstava i društvenih usluga u zamenu za lojalnost i poslušnost” (Roldan 1999, 173).

Ta, u suštini, Eskobaru naklonjena predstava koja proizlazi iz serije i podudara se sa pozitivnom slikom koja o njemu vlada u kolektivnom imaginariju, direktno protivreći Eskobarovom negativnom portretu koji promovise vladajuća klasa: kapo kao bezosećajni kriminalac, psihopata, demagog koji se optužuje da je odgovoran za sva zla Kolumbije, a naročito za rušenje tradicionalnih društvenih vrednosti i uspostavljanje nemoralnosti kao nove društvene norme. Međutim, tu kritiku koju elite upućuju Eskobaru treba uzeti sa dozom opreza i shvatiti da kad visoki društveni slojevi govore o gubitku „tradicionalnih društvenih vrednosti“ u suštini govore o održavanju klasnog i ekonomskog statusa quo u kojem obespravljani i osiromašeni pokorno zauzimaju inferiorno mesto na društvenoj lestvici. Kao što je to pokazala Meri Roldan, dolazak narko-bosova i dilera na kolumbijsku društvenu scenu uzdrmao je i „demokratizovao“ rigidnu društvenu piramidu u kojoj je samo jedan mali postotak stanovništva imao pristup materijalnim dobrima i bogatstvu. Osvrćući se na čestu kritiku kako su Eskobar i *narcotraficantes* koji proizlaze iz nižih slojeva društva uveli nove moralne i estetske vrednosti, kolumbijski pisac i kritičar Ektor Abad Fasiolinse (Hector Abad Fasciolince) ukazuje na moralnu dvoličnost diskursa vladajućih klasa:

Često se govori o mafijašima kao o stranom i malignom telu koje se uvuklo u jedno zdravo društvo. Isto tako postoji verovanje de su narko-bosovi uveli kič u jednu kulturu koja se karakteriše elegantnim i otmenim estetskim vrednostima. Oba ubeđenja su potpuno pogrešna. Razlog zbog koga je korumpirana i kriminalna vizija sveta imala tolikog uspeha u našem društvu i razlog zbog kojeg svi društveni slojevi imitiraju taj ukus, jeste činjenica da je etički i estetski teren već bio dobro pripremljen da bi se na njemu tako uspešno primile ove moralne vrednosti i ukus [...] Mi bismo hteli da su mafijaši ti koji imaju monopol nad lošim ukusom. Koješta! Njihov loš ukus je naš nacionalni porok.

Resemantizovanje delikvenata kao socijalnih bandita i društvenih buntovnika događa se takođe i u primerima „sikariosa“, tih mladih plaćenih ubica koji u stvarnom životu predstavljaju najvidljiviju i najokrutniju stranu trgovine drogom. Narko-serije prikazuju osiljavanje tih mladića i devojaka iz siromašnih slojeva društva koji bivajući isključeni iz ekonomije i mogućnosti potrošnje – glavnog merila lične vrednosti u potrošačkim društvima u kojima se živi širom sveta – traže preko nišana društveno priznanje, osvetu i ponovno uspostavljanje uzdrmanog samopoštovanja.⁸ Romantična vizija karakteriše prikaz „sikariosa“

⁸ Lik „sikariosa“ je obrađen u brojnim studijama s gledišta različitih akademskih disciplina. U tom mnoštvu radova izdvajaju se svojim pionirskim gledištem i originalnim pristupom dva rada: zbirka svedočanstava „sikariosa“ *No nacimos pa 'semilla* (1990) od Alonsa Salazara (Alonso Salazar) – knjiga koja i dan danas najbolje rasvetljava taj lik;

koji se pojavljuju u glavnim ulogama, kao što su Rosarija i njen brat Džonefe u seriji *Rosario Tijeras*, ili Peris i Tato u *El Capo*. U tim serijama težina i posledice njihovog nasilja su potisnuti u drugi plan da bi se u prvi stavile, najpre, socijalne okolnosti koje su odvele ove mlade ljude na put nasilja – socijalna marginalizacija, nedostatak obrazovanja i posla, povređeni ponos, a u slučaju ženskih likova, seksualna eksploatacija i nasilje, a zatim njihovi ljudski kvaliteti – suočeni s rizikom da izgube život njihova glavna prokupacija postaje da osiguraju dobrobit svojih porodica, a posebno majke koja je gotovo uvek samohrana.

Interesantno je zapaziti da, za razliku od realnog kolumbijskog konteksta gde žene predstavljaju manjinu u suštinski muškom-mačo svetu „sikariosa“, žene figurišu kao centralni likovi u *Rosario Tijeras* i *El Capo*. Rosario i Peris su prikazane kao „sikarije“ koje nadmašuju muškarce u borbenim veštinama, postajući telohraniteljke i osobe od poverenja svojih šefova. Pomenute osobine, uz činjenicu da se u tim ulogama pojavljuju izuzetno lepe glumice, Marija Fernanda Jepes u ulozi Rosario i Marija Adelaida Puerta u ulozi Peris, doprinose simpatijama i fascinaciji koje proizvode ovi likovi koji istovremeno otelotvoravaju holivudski model *action chicks* (ženske od akcije): fatalnu kombinaciju ubilačkog nagona sa lepotom i seksualnošću. Holivudski film i severnoameričke serije su vešto upotrebljavale te karakteristike poslednjih decenija u likovima Sare Konor, Lare Kroft, Nikite, Ksene i drugih.

Fizička privlačnost, kao važan faktor kada je reč o zadobijanju naklonosti publike, takođe važi i za muške likove koje interpretiraju šarmantni i muževni glumci, otelotvoravajući akcionog junaka globalnog filma: Marlon Moreno u ulozi Pedro Pabla u *El Capo*, Fernando Solorzano u ulozi Braulia Bermudesa u *Las muñecas de la mafia*, Manolo Kardona u ulozi Fresita u *El Cartel*. Nasuprot ovom, serija *Escobar, el patrón del mal*, koja je pretendovala na dokumentarnost, pošla je drugim putem: ona je dala prednost glumcu Andresu Para koji, iako se ne može opisati kao klasični holivudski šarmer, prikazuje Eskobara s neverovatnom fizičkom sličnošću, reprodukujući verodostojno njegov način govora, gestove, snagu karaktera pa čak i njegovu ljudsku ranjivost.

Atraktivnost lika narko-bosa u kolumbijskim narko-telenovelama se temelji u istoj meri na njegovoj sposobnosti da mobilizuje u kolektivnoj memoriji drevne priče o arhetipskim socijalnim banditima, ali i da reformuliše taj primordijalni lik i prilagodi ga modernom kontekstu – na činjenici da otelovljava jednu novu vrstu junaka našeg doba čije je delanje određeno savremenim

---

i analiza „sikariosa“ kao „demonskog/htonskog subjekta“ koji otelotvoruje vrednosti „gore kapitalizma“ koje je razradila Sajak Valensija (Sayak Valencia) u svojoj knjizi *Capitalismo gore* (2010). I Salazar i Valensija tvrde da pod okolnostima socijalne isključenosti i permanentne frustracije da se realizuju kao ljudska bića, nasilje koje vrše „sikariosi“ može se shvatiti kao racionalan odgovor na izopačeno društveno okruženje.

okolnostima. Reč je okolnostima koje karakterišu društvenu i ekonomsku situaciju u kojoj duboka globalna finansijsko-ekonomska kriza, čija su posledice masovna nezaposlenost, radna nesigurnost i erozija uslova rada, dozvoljava gledaocu da se na simboličkom nivou identifikuje s narko-bosovima, dilerima i njihovim armijama plaćenih ubica kao subjektima koji su preuzeli kontrolu nad svojom sudbinom i odbijaju da se ubroje među one koje je Pjer Burdije (Pierre Bourdieu) nazvao “rezervnom armijom pripitomljenih službenika”, poslušnih pred neprestanom pretnjom gubljenja radnog mesta; strah na kome se zasniva „harmonično“ funkcionisanje neoliberalnog modela (Bourdieu 1998).

Pod okolnostima strukturalnog nasilja, nezaposlenosti i delimične zaposlenosti koja vlada na globalnom nivou, fascinacija narko-bosovima kao osobama koje se ne pokoravaju sili i nepravdi i ulaze u direktan sukob s dominantnim sistemom – neizostavno shvaćenim kao predstavnikom i zaštitnikom interesa elite i krupnog (trans)nacionalnog kapitala – dozvoljava publici, koja se većinom oseća nemoćnom i frustriranom u takvom društvenom i ekonomskom scenariju, da se prepusti vlastitim fantazijama o osvajanju moći.⁹ U ovom kontekstu, nasilje i buntovnički stav narko-bosova, dilera i „sikariosa“ postaje ventil za frustracije tegoba širokih društvenih slojeva, tako da kroz njihove akcije obespravljani i osiromašeni zadaju simbolički udar hegemonijskoj vlasti.

Ta bliskost je upravo i razlog zbog kojeg gledaoci s lakoćom opraštaju i zaboravljaju grehe, ubistva i stravična nasilja koja karakterišu *modus operandi* protagonista dotičnih serija. Može se čak reći i da lik narko-bosa prikazan u narko-telenovelama pridobija simpatije, kako u Kolumbiji tako i u drugim zemljama u kojima se emituju ove serije, ne *uprkos* nasilju koje takvi likovi praktikuju, već upravo *zbog* tog nasilja; činjenica koju je u jednom ranijem istorijskom kontekstu zapazio Hobsbaum koji kaže: “[socijalni banditi] su heroji ne uprkos strahu i užasu koji proizvode njihova nedela, već u nekom smislu zbog njih. Oni nisu toliko ljudi koji ispravljaju nepravde, već osvetnici i moćnici; njihova privlačnost nije ona koju bude predstavnici pravde, već ljudi koji dokazuju da čak i siromašni, obespravljani i slabi mogu biti opasni” (Hobsbawn 1971, 50).

⁹ Važno je imati u vidu da je jedan od zajedničkih imenitelja svih serija upravo negativan pogled na vlast i njene predstavnike, koji gotovo uvek igraju ulogu „zlih“ u ovim serijalima. Narko-telenove prikazuju endemsku korupciju i dvojni moral hegemonijskih grupa koje javno demonizuju narko-bosove i trgovinu drogom, dok potajno ubiru ogromnu materijalnu korist od tog ilegalnog biznisa. Na taj način ove serije radikalno podrivaju (samo)definisanje vladajućih grupa kao „dobrih“ u oficijelnom diskursu. To notorno istorijsko nepoverenje u poštenje i dobre namere vlasti, jeste jedan od glavnih razloga zbog kojih su dve kolumbijske serije *Héroes de acero* i *Los infiltrados* (2011), koje su ispričane iz perspektive predstavnika zakona koji proganjaju kriminalce, pretrpele totalan neuspeh kod publike, u očitom kontrastu s ogromnim uspehom narko-telenovela iznetih iz perspektive prestupnika.

Narko-bos kao preduzetnik (droge)

Kao što smo pre naglasili, atraktivnost lika narko-bosa u kolumbijskim serijama počiva ne samo na njegovoj sposobnosti da evocira drevni mit o socijalnom banditu nego i jedan potpuno drugačiji mit koji, za razliku od prvog, nema odlike socijalnog buntovništva: savremeni kapitalistički mit o samostalnom preduzetniku (*self-made man*), osobi koja se sopstvenim snagama uzdiže iz siromaštva i marginalizacije.

U kontekstu arhetipskih priča *from rags to riches* (put od siromaštva do bogatstva), koje čine neizostavni element telenovele kao žanra, treba istaći razliku između tradicionalnih telenovela i narko-telenovela. Dok u tradicionalnim telenovelama uspon na društvenoj lestvici ne dovodi u opasnost okoštalu društvenu hijerarhiju, jer se uobičajeno prikazuje kao rezultat sreće i slučaja – u većini slučajeva radi se o romantičnoj priči o ljubavi između izuzetno lepe i poštene, ali siromašne devojke i bogataša koja se završava hepiendom i brakom nakon mnogih prepreka i peripetija, narko-telenovele podrivaju ovaj ružičasti prikaz socijalnog uspona, koji ne potkopava temelje uvreženog društvenog sistema, i zamenjuju ga jednom drugom vrstom priče o socijalnoj mobilnosti, ostvarene vlastitim snagama i u duhu kapitalističkog (narko)preduzetništva.

Ako narko-bosove (*narcotraficantes*) posmatramo iz perspektive kapitalističkog tržišta, nezavisno od zvanične stigmatizacije, i usvojimo definicije iz priručnika za studije o preduzetništvu, postaje očigledno da se kako legalni tako i ilegalni poslodavci uklapaju u najopštiju sliku preduzetnika shvaćenog kao osobe “koja organizuje i rukovodi nekim poduhvatom, naročito poslom, obično uz značajnu inicijativu i rizik” (Dana 2011, 160). U svojoj preduzetničkoj delatnosti, i jedni i drugi se strogo drže osnovnih zakona kapitalističkog tržišta: ponude i potražnje, kao i težnje ka maksimalnim dobitcima po bilo koju cenu, uključujući i ljudske žrtve.¹⁰ Njihove aktere krasi i iste lične osobine, ustoličene

---

¹⁰ Vezano za pitanje etičke razlike između legalnih i ilegalnih preduzetnika videti forum web-sajta žurnala *Forbes*, pod naslovom “Da li su narko-bosovi preduzetnici?”, u kojem velika većina komentara odgovara na ovo pitanje afirmativno i opovrgava teoriju po kojoj je najveća razlika između jednih i drugih preduzetnika ta da jedni ubijaju, a drugi ne. U komentarima se podvlači da brzo i beskrupulozno zgrtanje novca, i težnja ka maksimalnim dobitcima, koje na primer praktikuju transnacionalne korporacije, nisu ništa manje pogubni i nemoralni nego metodi koje upotrebljavaju narko-bosovi i dileri.

O pitanju etičkog delanja u modernom kapitalističkom društvu Sajak Valensija, parafrazirajući Roberta Savijanija (Roberto Saviano) ukazuje: “Unutar hiperkonzumističkog i ultrakapitalističkog sveta etika je sporedna. Ona se predstavlja kao izgovor gubitnika, onih koji nisu imali hrabrosti da stave sve na kocku i dobiju glavnu premiju. Na taj način, kategorički imperativ je zamenjen ekonomskim imperativom” (Valencia 2010, 78).

od strane liberalnog kapitalizma: domišljatost, inventivnost, sposobnost preuzimanja rizika, želja za profitom i umešnost u eliminaciji rivala. Pomenute karakteristike se ogledaju kod mnogih likova narko-telenovela, kao što su Pedro Pablo (*El Capo*); Braulio (*Las muñecas de la mafia*); Fresita, Apolinar Santilja i Don Oskar (*El Cartel*); El Papa i Adonis (*Rosario Tijeras*); Eskobar, braća Motoa i El Mariači (*Escobar, el patrón del mal*). U *El Capo*, na primer, Pedro Pablo Leon Haramiljo i njegov prijatelj Aristobulo Venegas, prikazuju se kao vešti preduzetnici koji koriste nove mogućnosti na međunarodnom tržištu droge, i munjevitom brzinom se pretvaraju u glavne snabdevače kokainom severnoameričkog tržišta i najbogatije ljude Kolumbije. *Escobar, el patrón del mal* posvećuje dobar deo svojih epizoda prikazivanju izuzetnih preduzetničkih sposobnosti Pabla Eskobara i opisuje njegov vrtoglavi uspon od običnog lopova nadgrobnih spomenika i kradljivca kola, do najmoćnijeg kapoa na svetu. Serija aludira na to da je ovaj preduzetnički talenat, koji se popularno smatra inherentnim obeležjem antiokijskog regionalnog identiteta, Eskobar nasledio od svog dede po majci koji je bio čuveni specijalista za krijumčarenje viskija u toj pokrajini Kolumbije.

Sličan preduzetnički duh karakteriše i Fresita, glavni lik serije *El Cartel* koja se najvećim delom odvija u periodu posle ubistva Pabla Eskobara 1993. godine. ta serija pokazuje da, iako je tačno de je eliminacijom i hapšenjem čitavog niza bosova velikih kartela koje su usledile nakon Eskobarove smrti, kolumbijska vojska zadala težak udarac velikim kartelima, ove organizacije nisu doživele potpuni slom – kao što se često tvrdi u trijumfalističkom oficijelnom diskursu – već su se brzo reorganizovale, u niz manjih i manje vidljivih ali ne i manje efikasnih organizacija i preduzeća. Priča o Fresitu je obeležena arhetipskom pričom o usponu *od siromaha do bogataša* koja osvaja maštu televizijskih gledalaca i koja je karakteristična za životnu putanju većine narko-bosova: njegov skromni početak u jednoj laboratoriji kokaina i munjeviti uspon stepenicama jedne moćne organizacije za trgovinu drogom gde, zahvaljujući svojoj sposobnosti i preduzetničkoj viziji, postaje jedan od ključnih operatera Kartela Norte del Valje. Osim toga, *El Cartel*, *El Capo*, i ostale narko-serije iznose na videlo efikasnost preduzeća za drogu i zavidnu sposobnost njihovih šefova po pitanju logistike proizvodnje, transporta i distribucije kokaina. Obim kapitala kojim raspolažu i veština kojom upravljaju svim aspektima ovog posla dozvoljavaju nam da realne i fiktivne šefove ovih organizacija vidimo kao jednu vrstu generalnih direktora (CEO) uspešnih transnacionalnih kompanija.

Na taj način, treba reći, doživljava ih i sam narod, jer lik narko-bosa kao spretnog preduzetnika prožima kolumbijski kolektivni imaginarij, kao što se može videti iz rezultata jedne medijske ankete sprovedene 2013. godine na nacionalnom nivou, a povodom renesanse popularnosti Pabla Eskobara, dvadeset godina nakon njegove smrti. Jedan od anketiranih, iz nižih slojeva, izjavljuje:

“Divim mu se jer se uzdigao sa društvenog dna i postigao sve što želi [...] i zbog lukavosti, nepoštovanja i oštroumnosti kojima se služio da stekne sve [...] ...poput drugih, poput Stiva Džobsa ili Bila Gejtsa” (Carrá 2013). Drugi anketirani, u ovom slučaju predstavnik privilegovanih društvenih grupa, Fidel Kano (Fidel Cano), aktuelni direktor *El Espectador-a* i nećak Giljerma Kanoa (Gillermo Cano) ubijenog po nalogu Eskobara, izneo je slično zapažanje istakavši da Eskobar nije samo popularan među nižim društvenim slojevima, kako uporno tvrdi oficijalni diskurs, već “i među nekim osobama iz viših klasa za koje takođe predstavlja ikonu jednog nesalomivog, žestokog tipa [...], bitangu koji je uspeo da obori na kolena i državu i Amere, koji su na kraju krajeva ti koji troše svu tu drogu [...]. On predstavlja izvesno oličjenje američkog sna, čoveka koji je sve postigao došavši sa dna” (Carrá 2013).

U realnom životu, preduzetnička i poslovna umešnost velikih kapoa mafije nije izmakla ekonomskim analitičarima, te je doživela i zvanično priznanje od strane kulturnog i ekonomskog *mainstream-a* kada ih je 1986. Majkl Leb (Michael Loeb), urednik čuvene finansijske revije *Forbes*, prvi put uključio na listu najbogatijih preduzetnika na svetu. Leb je ukazao da je „organizovani kriminal, između ostalog, jaka ekonomska sila. Organizaciona struktura kriminalnih familija ili sindikata odslikava upravnu strukturu legalnih korporacija koje se isto tako bore s problemima osoblja i službenika i ubitačnom konkurencijom” (Strauss 2012). Više od dvadeset godina nakon Lebovog uključivanja mafijaša u Forbsovu listu, takve paralele nikoga ne iznenađuju, te su primećene i u brojnim akademskim i novinskim člancima. Tako, u svojoj studiji o Centralnoj Americi kao novom centru proizvodnje i trgovine drogom, nikaragvanski sociolog Hoze Luis Roča (José Luis Rocha) slikovito rezimira ovu analogiju između kapitalističkih preduzetnika i onih u industriji droge i definiše narko-bosove (*narcotraficantes*) kao “jednog od četiri glavna jahača neoliberalizma (Apokalipse)”:

Narko-bosovi su najpreduzetniji, najkonkurentniji i socijalno najodgovorniji preduzetnici od svih koje je izrodio i podojio Mamon [demon pohlepe]. Oni su najpreduzetniji: jer stižu tamo gde niko nije hteo da stigne, upotrebljavajući ne-uočajena sredstva, krčeći prepreke i planine, uklanjajući smetnje i rivale, baratajući sa hemijskim supstancama i zakonima, otkrivajući nove formule i puteve. Oni su i najkonkurentniji, i to u doslovnom smislu, jer primenjuju ekstremnu verziju divlje konkurencije u divljem kapitalizmu [...] Narko-kultura je duša kapitalizma dovedenog do krajnjih granica, a narko-industrija je jedan vid najvišeg stadijuma kapitalizma. To nije trn u oku sistema. To je njegov najusavršeniji i najpromišljeniji izraz [...] narko-bosevi, pušeri, mule, i ostali su mali poslodavci koji poseduju zavidni duh preduzetnika. Oni su karikatura kapitalizma, njegovih vrednosti i ikona. Pri brodolomu najamnog rada, tu su spasioci iz narko-industrije da izvuku iz neprilika one koji su obdareni duhom preduzetništva (Roča 2011).

Njegovo mišljenje deli i renomirani španski sociolog Manuel Kastels (Manuel Castells) koji, kontroverzno, podvlači da trgovina drogom čini najdina-

mičniji sektor ekonomije Latinske Amerike, “čija izvozno orijentisana logika predstavlja svojstvenu adaptaciju politke razvoja i ekonomskog rasta koje preporučuje MMF [...] U suprotnosti s nekonkurentnim tradicionalnim modelima internacionalizovane proizvodnje i trgovine u Latinskoj Americi, trgovina drogom je izvozno orijentisana industrija, dokazane globalne konkurentnosti, čija je kontrola u rukama same Latinske Amerike” (Kastels 1998, 176).¹¹

Dok službeni diskurs energično negira teze o narko-bosovima kao sposobnim kapitalističkim preduzetnicima i ekonomskim dobrotvorima koji pomažu svoj narod, kolumbijski serijali, pa i mnoge studije i svedočenja u Kolumbiji i Meksiku, pokazuju da su ovi društveni akteri u velikom broju slučajeva (naravno ne u svim) zamenili, u regionima iz kojih potiču, slabu i neefikasnu državu, izgradili infrastrukturu – vodu, rasvetu, stanove, škole i fudbalska igrališta, medicinske centre, crkve – i obezbedili radna mesta za najsiromašnije slojeve naroda, kako u legalnim, tako i u ilegalnim i brutalnim branšama tog unosnog transnacionalnog biznisa.¹² Ma kako proračunati i pragmatični bili razlozi koji stoje iza ovih kon-

¹¹ Davanje sličnih izjava u javnosti još uvek je tabu, pogotovo ako takvo poređenje dolazi iz službenih sfera, jer ovakva priznanja podrivaju dihotomiju dobri-loši na kojoj se zasnivaju diskurs i ideologija “rata protiv droga”. Ovo potvrđuje i skandal koji se zbio u Meksiku 2009, nakon što je državni sekretar za poljoprivredu Džefri Maks Džons (Jeffrey Max Jones) izjavio u jednom novinama: “Logika narko-bosova da prvo definišu tržište a zatim orijentišu svoju logistiku na njegovo snabdevanje, jeste strategija koju bi trebalo da primeni nekonkurentni meksički poljoprivredni sektor” (Perez). Zvanični diskurs, kako u Kolumbiji, tako i u Meksiku, poriče ovakve analogije, a oni koji se odvaže da tako nešto primete – ma kojoj sferi pripadali, uključujući i akademsku – bivaju optuženi da su saučesnici i apologete narko-biznisa.

¹² O temi ekonomskog doprinosa narko-bosova i trgovine drogom privredi svojih regiona i zemalja postoji obimna literatura, videti između ostalog, za kolumbijski slučaj Dario Betankur (Dario Betancourt), Salomon Kalmanovic (Salomón Kalmanovitz) i Francisko Tumi (Francisco Thoumi); za meksički, Luis Astorga i Hauard Kambel (Howard Campbell), a za najnovija žarišta rasta industrije narkotika, Centralnu Ameriku, Hose Luis Roča. Što se tiče Kolumbije, nije nikakva tajna da su tokom 80-ih godina prošlog veka, dok je ostatak Latinske Amerike prolazio kroz duboku ekonomsku krizu, narko-dolari bili ključni element u stabilnosti kolumbijske valute i deviznih rezervi te zemlje. Pranje novca je bilo zapravo organizovano od strane države, posebno u doba predsednika Alfonsa Lopeza Mikelsena (Alfonso López Michelsen) (1974-1978) za čije vladavine je Nacionalna banka Kolumbije uvela takozvani “nečasni šalter” (*ventana siniestra*), praksu da se primaju bankarski depoziti bez obaveze da se deklarise poreklo fondova čime se zapravo legalizovao nelegalni kapital. Ta praksa se održala sve do 1986. kada je država proglasila rat protiv trgovine drogom.

U slučaju Meksika treba napomenuti da se od 2010. u ovoj zemlji pojavljuju novi tipovi kartela, između kojih se ističe najbrutalniji i najbezskrupulozniji *Los Zetas*, koji ne neguje odnos sa narodom koji su decenijama, u stilu italijanske mafije, negovali

kretnih i simboličnih investicija, koje su bez sumnje rezultat potrebe da se uveća lična moć, društveni i ekonomski kapital, te da se osiguraju socijalne mere zaštite i lojalnosti bez kojih ni narko-bosovi ni njihov biznis ne bi opstao, pomenuta ulaganja, kako je ukazao Kastels, prevazilaze običan strateški proračun:

Vežanost narko-bosova za svoju zemlju i za kraj odakle potiču, prevazilazi strateški proračun. Narko-bosovi su duboko ukorenjeni u kulturu, tradicije i društvo svog regiona. Oni ne samo da dele svoje bogatstvo i investiraju značajan iznos (ali ne i veći deo) svojih dobara u svoj kraj, nego čak uspevaju da ožive lokalnu kulturu, obnove seoski život, čvrsto afirmišu svoja religiozna osećanja i sopstvena verovanja u lokalne svece i čuda [...] U tome leži njihova snaga. Kriminalne mreže su nadmašile multinacionalne korporacije svojom sposobnošću da povežu lokalni kulturni identitet i globalni biznis (Kastels 1998, 204).

Jedna od slepih tačaka, pa i razlog neuspeha takozvanog “rata protiv trgovine drogom” (*war on drugs*), upravo je činjenica da zvanični diskurs potcenjuje veze između *narcotraficantes* i zajednica i oblasti iz kojih potiču, i podrazumeva da je narko-bos “neprijatelj koga svi mrže”. Službeni diskurs, kao što se vidi u ovom momentu u Meksiku, zemlji u kojoj se vodi najžešći rat protiv trgovine drogom, ne želi da prizna, barem ne javno, da prikrivanje kriminalnih delatnosti od strane nižih slojeva kao i slabo potkazivanje narko-bosova i njihovih oružanih armija nije uzrokovano samo (opravdanim) strahom od represalija, već isto tako jednako važnom činjenicom da te prestupničke organizacije predstavljaju izvor posla, prihoda i socijalne mobilnosti za jedan značajan deo marginalizovanog stanovništva Kolumbije i Meksika, naročito u ruralnim sredinama i siromašnim predgrađima u kojima se najviše osećaju posledice ekonomske krize ali i vekovne zapuštenosti tih sektora od strane vlasti.

Zaključno razmatranje

Iz šire istorijske perspektive moglo bi se reći da narko-bosovi predstavljaju tek najnoviju epizodu u dugom nizu kapitalističkih preduzetnika koji je počeo s gusarima u službi britanske krune u XVI veku i nastavlja se s američkim *robber barons* (“lopovskim baronima”), Rokfelerima, Vanderbiltima, Herstovima, Karnegijevima i Kenedijevima, između ostalih čuvenih porodica, koje su takođe upotrebljavale nemoralne i surove tržišne metode u svojoj prvobitnoj akumulaciji kapitala. Kako se emitovanje narko-telenovela podudarilo s nizom skandala koji su potresli globalni finansijski svet, izgleda umesno uključiti u ovaj spisak

karteli i narko-bosovi starog kova. *Zetas* ubiru oko 50% od svojih prihoda iz trgovine drogom, ostatak proizlazi iz drugih kriminalnih aktivnosti kao što su reketiranje, otmice, prostitucija i trgovina ženama i imigrantima. To je razlog zbog kojeg je, po mom mišljenju, pogrešno definisati *Zetas* kao narko-kartel.

prestupničkih poslodavaca i nekada slavljene *investitore*, *bankare* i špekulante sa Vol Strita, koji su svojom nemoralnom ekonomskom aktivnošću, pod okri-ljem zakona, doveli svet u najtežu finansijsku krizu od vremena “Velike depre-sije”. Primereno je i zapaziti da su vodeće svetske banke, između ostalih Wachovia (Wells Fargo), HSBC, City bank, upletene u pranje milijardi narkodolara, locirane u srcu finansijskog sveta, u Njujorku i Londonu, a ne u finansijskim *offshore* rajevima na Bahamima ili Kajmanskim ostrvima koji se u kampanjama rata protiv droga pominju kao glavni centri prikrivanja finansijskog kriminala.¹³

Iako je tačno da narko-telenovele ne upućuju na ove specifične slučajeve, one bez izuzetka prikazuju mehanizme pranja novca preko banaka, ulaganja u terene, nekretnine i brojne legalne poslove koji su omogućeni zahvaljujući prećutnoj saradnji s legalnim institucijama i visokim društvenim slojevima. Svojim intertekstualnim karakterom i sposobnostima da izazovu niz asocijacija, narko-telenovele implicitno navode gledaoce na razmišljanje o dvostrukom moralu koji je svojstven strategiji i diskursu “rata protiv trgovine drogom”, a čiji je rezultat stigmatizacija, kriminalizacija i strogo kažnjavanje narko-bosova¹⁴ i totalna nekažnjivost i zakonska zaštita pojedinaca, kako nacionalnih tako i međunarodnih hegemonijskih institucija i njihovih službenika koji operišu unutar sistema. Ovaj dvostruki moral razotkriva i urednička kolumna *Njujork Tajmsa* koja povodom nekažnjavanja renomiranih svetskih banaka uključenih u pranje milijardi dolara kaže da su one “prevelike da propadnu i prevelike da se strpaju u zatvor“.

---

¹³ Zahvaljujući pranju novca nezakonitog porekla ove renomirane banke su brzo i beskrupulozno stekle ogromna bogatstva. Tako je na primer Wachovia (danas, Wells Fargo) samo u periodu od 2004-2007 godine oprala 373.6 milijardi dolara poreklom iz kolumbijske i meksičke trgovine drogom, a da ni jedan funkcioner nije imenovan, otpušten ili uhapšen. Jedine sankcije preduzete protiv ovih institucija su plaćanja kazni čije sume su beznačajne kad se uporede s astronomskim zaradama stečenim zahvaljujući pranju narkodolara, praksi lišenoj morala isto koliko i ona koja se upotrebljava u trgovini drogom. O ovoj temi videti članak Eda Vulijamija (Vulliamy 2012).

Alijansa narko-industrije i legalnog finansijskog sistema je neizbežna, kao što narko-biznis ne bi bio ono što je postao bez velikih banaka koje u suštini funkcionišu kao jedna vrsta finansijskog krila narko-kartela, tako ni banke ne bi mogle održati svoj status bez narko-dolara, pogotovo posle devastacije kroz koju su prošle posle 2008. U tom smislu, Antonio María Acosta, šef ureda UN za droge i kriminal, izjavio je u jednom intervjuu za *The Observer* da su u drugoj polovini 2008. godine, kad je likvidnost predstavljala najveći problem bankarskog sistema, narko-dolari bili jedini likvidni kapital koji je spasio mnoge vodeće banke od propadanja (Syal 2008).

¹⁴ U ovom momentu to se jasno vidi u slučaju ponovnog hapšenja najvećeg narko-bosa nakon Eskobara, meksikanca Hoakina “Čapa” Gusmana (u januaru 2016.), i medijskom cirkusu vezanog za njegovo hapšenje i intervju sa Šonom Penom.

Nasuprot oficijelnom diskursu koji ili prikrija ili preko volje priznaje veze između narko-biznisa i struktura vlasti, kolumbijske narko-telenovele otkrivaju postojanje simbiotske veze između ove unosne ilegalne industrije i političkih, ekonomskih i finansijskih sfera koje prikazuje kao jednu vrstu perverzne i unosne alijanse bez koje ta protivzakonita delatnost ne bi mogla da funkcioniše s takvim uspehom i već toliko vremena. Iznoseći na videlo ovaj prljavi savez, serije brišu manihejsku podelu na „dobre“ i „loše“ – okosnicu zvaničnog diskursa rata protiv trgovine drogom – da bi prikazale, naravno iz optike i uz ograničenja svojstvena žanru telenovela, kolumbijske narko-vreže (*narcoscapes*)¹⁵ kao fluidan društveni, politički i kulturni prostor u kom svi učesnici, od kriminalaca do institucija za borbu protiv kriminala, imaju nestabilan položaj: menjaju strane, kuju nove saveze i krajnje su podložni korupciji i izdaji.

Iako ne nedostaju razlozi da se narko-telenovele kritikuju i optuže za romantičnu predstavu kriminalnih likova i za zagovaranje narko-kulture u svrhu zabave i povećavanje rejtinga po cenu morala, isto ih je tako moguće dekodifikovati iz jedne drugačije perspektive, kako je i učinjeno u ovom eseju. To jest, shvatiti ih kao žanr koji nudi jednu vrstu simboličkog svedočanstva o trijumfu vrednosti neoliberalnog kapitalizma, sada primenjenih i dovedenih do krajnjih konsekvenci od strane grupa koje su tradicionalno isključene iz projekta ekonomskog progressa u Latinskoj Americi. Ukazivanjem na to da su ponašanje, moralnost i ambijent koje ove serije oslikavaju jednako svojstveni svetu kolumbijskih narko-boseva i svetu globalnog kapitalizma, one potkopavaju ustoličenu viziju da su kolumbijski *narcotraficantes* nametnuli jednu novu skalu vrednosti koja je nepovratno iskvarila zdravo društveno telo. U kontekstu te nerazdvojive veze između neoliberalnog kapitalizma i narko-trgovine, meksički hroničar Karlos Monsivais (Carlos Monsiváis) je zapazio: “Pojava narko-fenomena nije ni uzrok ni posledica gubitka vrednosti; to je, do danas, najpogubnija epizoda neoliberalnog kriminala. Ako je u pitanju veliki posao, žrtve su uzgredna šteta. A uz to ide i zaštita mafije od stane vlasti” (Monsivais 2004) .

U suprotnosti sa zvaničnim diskursom koji pothranjuje sliku o narko-bosovima, dilerima i „sikarijosima“ kao perverznim društvenim tuđincima, narko-telenovele ih resemantizuju kao *samonikle* preduzetnike, kvintesenciju duha i moralnih vrednosti neoliberalnog kapitalizma. Štaviše, kao što smo ukazali u ovom eseju, prikazuju se kao društveni subjekti izuzetno dobro prilagođeni okolnostima (divljeg) kapitalizma, koji umesto da prihvate svoju istorijsku ulogu „gubitnika“ osuđenih na marginalizaciju i siromaštvo, postižu uspeh u žestokoj darvinističkoj borbi za opstanak, karakterističnoj za aktuelnu ekonomsku klimu.

---

¹⁵ Termini *narcoscapes* (narko-vreže) i *drug war zone* koji definišu fluidnost kolumbijske i meksičke narko-panorame potiču od Kembela (Campbell 2009).

Uključivši temu trgovine drogom kao neizbežan deo objektivne stvarnosti zemlje, kolumbijske narko-telenovele su ulile nov dah tradicionalnom žanru telenovele čija se smrt nagoveštavala već duže vreme. Dodavši novu dimenziju arhetipskoj priči o društvenoj pokretljivosti (*from rags to riches*) koja se sada razvija u kontekstu trgovine drogom i čiji su protagonisti novi društveni akteri na južnoameričkoj ekonomskoj i socijalnoj sceni, ove serije su pokazale svoju vitalnost i sposobnost da neprekidno obnavljaju svoje sadržaje.

Literatura

- Astorga, L. 2007. *Seguridad, traficantes y militares. El poder y la sombra*. México: Tusquets.
- Barbero, J. M. 1992. *Géneros y lecturas de la telenovela en Colombia*. Bogotá: Tercer Mundo Editores.
- Betancourt, D. y M. García. 1994. *Contrabandistas, marimberos y mafiosos*. Bogotá: Tercer Mundo Editores.
- Bourdieu, P. 1998. The Essence of Neoliberalism. *Le Monde Diplomatique*. Dostupno na <<http://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu>>.
- Carrá, J. y S. Restrepo. 2013. I love Pablo Escobar. *Revista Anfibia*. Dostupno na <<http://www.revistaanfibia.com/impresion/i-love-pablo-escobar->>.
- Castells, M. 1998. *End of Millennium. The Information Age. Economy, Society, and Culture*, volumen III. Oxford: Blackwell Publishers.
- Campbell, H. 2009. *Drug War Zone: Frontline Dispatches from the Streets of El Paso and Juárez*. Texas: University of Texas Press
- Dana, L. [ed.] 2011. *World Encyclopedia of Entrepreneurship*. Edward Elgar Pub.
- Fasciolince, H. A. 2012. Estética y narcotráfico. Dostupno na <http://problemascolombianosupb.blogspot.com.au/2012/07/estetica-y-narcotrafico.html>
- Fiske, J. 2001. *Popular Culture. Production and Consumption*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Foro Univisión TV. 2010. Latinoamérica comienza a usar la telenovela para contar sus problemas reales. Dostupno na <<http://foro.univision.com/t5/Comunidad-de-Telenovelas/En-Mexico-preparan-serie-sobre-narcotr%C3%A1fico/td-p/371835056>>.
- Rocha, J. L. 2011. Los jinetes del desarrollo en tiempos neoliberales. Primer jinete: los narcos. *Envío. Revista de la Universidad Centroamericana* 30 (353): 43–59.
- Hobsbawm, E. 1971. *Primitive Rebels. Studies in Archaic Forms of Social Movements in the 19th and 20th Centuries*. Manchester: Manchester University Press.
- Kalmanovitz, S. 1990. La economía del narcotráfico en Colombia. *Economía colombiana*. 226–227: 18–28.
- Labrousse, A. 1993. *La droga, el dinero y las armas*. México: Siglo XXI.
- Monsiváis, C. 2004. *Viento rojo. Diez historias del narco*. México: Plaza y Janés.
- Pérez, M. 2009. Tras andanada de críticas, renuncia el funcionario que elogió el modelo del narco. *La Jornada*, 30 de octubre.
- Roldan, M. 1999. “Cocaine and the ‘Miracle’ of Modernity in Medellín”, en *Cocaine Global Histories*. Londres: Routledge.

- Salazar, A. 1991. *No nacimos pa' semilla. La cultura de las bandas juveniles de Medellin*. Bogotá: CINEP.
- Salazar, A. 2001. *La parabola de Pablo. Auge y caída de un gran capo de narcotráfico*. Bogotá: Planeta.
- Sayak, V. 2010. *Capitalismo gore*. Barcelona: Editorial Melusina.
- Strauss, K. 2012. Are Drug Dealers Entrepreneurs. *Forbes Magazine*. Dostupno na <<http://www.forbes.com/sites/karstenstrauss/2012/06/22/are-drug-dealers-entrepreneurs/>>.
- Syal, Rajeev. 2009. Drug money saved banks in global crisis, claims UN advisor. *The Observer*. Dostupno na <http://www.theguardian.com/global/2009/dec/13/drug-money-banks-saved-un-cfief-claims>
- The New York Times*, 2012. "Too Big to Indict". Urednička kolumna. <http://www.nytimes.com/2012/12/12/opinion/hsbc-too-big-to-indict.html?_r=0>.
- Thoumi, F. 1995. *Political Economy and Illegal Drugs in Colombia*. Boulder: Lynne Rienner Publications.
- Vulliamy, E. 2012. Western Banks Reaping Billions from Colombian Cocaine Trade. *The Observer*. Dostupno na <<http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/02/western-banks-colombian-cocaine-trade>>.

Diana Palaversich

Spanish and Latin American Studies, University of New South Wales, Sydney

Heroes of our time.

The figure of the drug-trafficker in Colombian narcotelenovelas

This paper examines the representation of drug traffickers in Colombian *narcotelenovelas*. While the Colombian official discourse treats these characters as the embodiment of evil and cruelty, *narcotelenovelas* treat them as models of social mobility in countries characterized by social injustice. The figure of drug trafficker (*narcotraficante*) represented in Colombian TV series is constructed at the intersection of two myths: the ancient myth of the social bandit, a brave macho man who steals from the rich and gives to the poor, and the contemporary myth about the capitalist entrepreneur (a self-made man) who rises from poverty and marginality to a position of power and wealth.

Key words: *narcotelenovelas*, Colombia, Pablo Escobar, savage capitalism

Héros de notre temps.

Personnage de narcocaid dans les telenovelas colombiennes

Dans cet article est examinée la représentation du personnage de narcocaid dans les telenovelas colombiennes. Alors que le discours officiel traite le narcocaid comme l'incarnation du mal et de la cruauté, personne qui mine un corps